

Національна академія наук України
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ

ЗВІТ

з прикладної науково-дослідної роботи

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ
РЕГІОНІВ

(1 ЕТАП: ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ)

Харків, 2014

Мета дослідження

створення системи оцінки та діагностики соціально-економічних явищ у розвитку регіонів України

Завдання:

- Аналіз існуючих методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів в Україні та світі
- Формування бази даних ключових індикаторів оцінки соціально-економічного розвитку регіонів
- Розробка критеріїв класифікації регіонів за стійкістю їхнього стану за окремими показниками і по складовим у цілому, класифікація регіонів
- Аналіз стійкості регіонів за даними 2010-2012 рр. у кварталному розрізі
- Розробка методичного підходу до експрес- та фундаментальної діагностики проблем соціально-економічного розвитку регіонів

Зміст

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МЕТОДИК ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

- 1.1 Порівняльний аналіз підходів та методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів
- 1.2 Методика оцінки соціально-економічного стану регіонів Кабінету міністрів України
- 1.3. Формування бази даних ключових індикаторів оцінки соціально-економічного розвитку регіонів

РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА КРИТЕРІЇВ КЛАСИФІКАЦІЇ регіонів ЗА СТІЙКІСТЮ ЇХНЬОГО СТАНУ

- 2.1 Концепція стійкого соціально-економічного розвитку регіонів
- 2.2 Аналіз стійкості регіонів за даними 2010-2012 рр. у кварталному розрізі
- 2.3 Аналіз динаміки ключових показників соціально-економічного розвитку регіонів на прикладі Харківської області

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ЕКСПРЕС- ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

- 3.1. Поняття про діагностику соціально-економічного стану регіонів
- 3.2. Основні засади створення системи діагностики проблем розвитку регіонів

ВИСНОВКИ

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Класифікація показників оцінки

На підставі проведених досліджень розроблено класифікацію показників оцінки соціально-економічного розвитку регіонів за критеріями часу і масштабу та визначено характеристики груп показників, що застосовуються для порівняння рівнів розвитку регіонів, які відбивають спрямованість показників, наявність бази порівняння, вплив сезонності, вплив надто відмінних даних, роздільну здатність та можливості прогнозування показника.

2. Критерії класифікації регіонів за стійкістю

Розроблено критерії класифікації регіонів за стійкістю їхнього стану як за окремими показниками, так і по складовим у цілому та визначено класи абсолютно стійких, відносно стійких, нестійких регіонів та регіонів-аутсайдерів.

3. Склад показників у загальному рейтингу і його КОМПОНЕНТАМ

Класифікація часткових показників рейтингової оцінки регіонів по групах і компонентах оцінки у розрізі темпових (до попереднього року та до початку року), відносних (миттєвих, прирістних до попереднього року та до початку року) і рівневих (до початку року) показників.

Компоненти оцінки	Кількість показників по групах						Разом
	темпові		відносні			рівневі	
	до попереднього року	наростаючим до початку року	миттєві	Прирістні до попереднього року	наростаючі до початку року	наростаючі до початку року	
Економічний розвиток	4	-	1	-	3	2	10
Інвестиційна та інноваційна діяльність	1	1	-	-	2	-	4
Державні фінанси	2	3	-	-	1	1	7
Споживчий ринок	1	1	-	1	-	-	3
Населення та ринок праці	1	1	5	-	-	1	8
Житлово-комунальне господарство	1	1	1	-	-	-	3
Захист прав дітей	-	-	3	1	-	-	4
Рівень злочинності	-	-	2	-	-	-	2
Разом	10	7	12	2	6	4	41

4. Критерії класифікації регіонів за рівнем стійкості

Виходячи з узагальнюючої властивості рейтингу щодо соціально-економічного стану регіонів було визначено критерії класифікації регіонів за рівнем стійкості у просторовому (за місцем у рейтингу) та часовому (за значенням показників) вимірюванні:

- 1 - абсолютно стійкі – регіони, які в рейтингу протягом усього розглядуваного періоду займали місця не нижче 10-го;
- 2 - відносно стійкі – регіони, які в рейтингу протягом усього розглядуваного періоду займали всі місця не нижче 10-го за винятком одного періоду;
- 3 - нестійкі – регіони, які в рейтингу займали місця з 1-го по 27-е, тобто не відносяться до жодної з інших груп;
- 4 - аутсайдери – регіони, які займали в рейтингу весь час місця нижче 20-го.

5. Класи стійкості регіонів у 2010-2012 рр.

На підставі даних щоквартальної оцінки результатів діяльності Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій за період 2010-2012 рр. проаналізована динаміка загального рейтингу регіонів України, визначені класи стійкості регіонів, регіони згруповані в групи: 25 регіонів визначені як нестійкі і 2 - відносно стійкі.

Динаміка загального рейтингу регіонів України і оцінка їх стійкості

Показник стійкості	Регіони	2010 рік				2011 рік				2012 рік			
		3 місяці	6 місяців	9 місяців	рік	3 місяці	6 місяців	9 місяців	рік	3 місяці	6 місяців	9 місяців	рік
3	АР Крим	25	20	13	4	25	12	7	16	22	4	8	10
3	Вінницька	3	5	6	2	8	10	10	18	7	22	11	13
3	Волинська	11	8	10	12	15	8	12	13	17	14	16	16
3	Дніпропетровська	19	1	2	3	10	5	4	15	8	3	7	11
3	Донецька	13	22	17	20	19	9	17	17	15	19	20	17
3	Житомирська	16	3	3	14	17	18	20	21	13	18	25	24
3	Закарпатська	21	9	7	15	5	19	18	9	21	25	17	27
3	Запорізька	27	7	11	13	14	7	14	19	10	9	18	9
3	Івано-Франківська	2	15	16	5	1	4	5	14	6	11	9	18
3	Київська	22	18	8	10	4	3	3	2	2	2	2	2
3	Кіровоградська	6	10	14	7	9	24	26	8	14	26	22	19
3	Луганська	23	13	12	16	20	13	16	27	27	16	19	14
3	Львівська	10	17	19	17	6	16	9	23	11	13	12	26
3	Миколаївська	7	4	4	18	18	25	27	11	23	21	21	8
3	Одеська	26	23	15	6	27	11	6	7	20	17	15	12
2	Полтавська	1	6	9	9	7	6	8	5	16	5	4	7
3	Рівненська	14	14	5	11	16	14	22	20	5	8	6	22
3	Сумська	9	24	25	26	13	23	23	25	26	24	27	23
3	Тернопільська	5	21	23	23	26	17	13	24	3	6	5	5
3	Харківська	15	19	26	27	21	21	11	4	18	10	14	4
3	Херсонська	24	11	20	22	22	27	24	12	25	23	26	20
3	Хмельницька	8	16	22	21	2	20	21	22	24	27	24	21
3	Черкаська	17	2	18	8	11	15	15	6	9	7	3	3
3	Чернівецька	20	26	21	19	23	22	19	26	19	12	10	15
3	Чернігівська	18	25	24	25	24	26	25	10	12	20	23	25
2	м. Київ	4	12	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1
3	м. Севастополь	12	27	27	24	12	2	2	3	4	15	13	6

Примітка. Групи регіонів України по показнику стійкості: 1. Абсолютно стійкі, 2. Відносно стійкі, 3. Нестійкі, 4. Аутсайдери.

6. Зведена оцінка стійкості регіонів України по загальному рейтингу і його компонентах у 2010-2012 рр.

№, 3/п	Регіони	Загальна оцінка	Компоненти								Рівень злочинності
			Економічний розвиток	Інвестиційна і інноваційна діяльність	Державні фінанси	Споживчий ринок	Населення і ринок праці	Житлово-комунальне господарство	Освіта і охорона здоров'я	Захист прав дитини	
1	АР Крим	3	3	2	3	3	3	3	3	3	4
2	Вінницька	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
3	Волинська	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3
4	Дніпропетровська	3	3	3	3	3	1	3	3	2	3
5	Донецька	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
6	Житомирська	3	3	3	3	3	3	3	1	3	3
7	Закарпатська	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3
8	Запорізька	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4
9	Івано-Франківська	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
10	Київська	3	3	2	3	3	3	2	2	1	3
11	Кіровоградська	3	3	3	2	3	3	3	1	3	4
12	Луганська	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3
13	Львівська	3	3	3	3	3	3	3	4	3	1
14	Миколаївська	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
15	Одеська	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4
16	Полтавська	2	3	1	3	3	3	3	2	3	3
17	Рівненська	3	3	3	3	3	3	3	4	3	2
18	Сумська	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3
19	Тернопільська	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1
20	Харківська	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3
21	Херсонська	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
22	Хмельницька	3	3	3	3	3	3	3	2	4	3
23	Черкаська	3	2	3	3	3	3	3	1	1	1
24	Чернівецька	3	3	3	4	3	3	3	3	3	2
25	Чернігівська	3	3	3	3	3	4	3	3	3	1
26	м. Київ	2	3	1	3	3	1	3	1	2	3
27	м. Севастополь	3	3	3	3	3	3	3	1	2	3

Примітка. Групи регіонів України по показнику стійкості: 1. Абсолютно стійкі, 2. Відносно стійкі, 3. Нестійкі, 4. Аутсайдери.

7. Методичні підходи діагностики розвитку регіонів

На основі проведеної оцінки стійкості соціально-економічного розвитку регіонів розроблено методичні підходи до експрес- та фундаментальної діагностики проблем соціально-економічного розвитку регіонів з врахуванням галузевої специфіки регіонів та підприємств, які здійснюють господарську діяльність в регіоні.

8. Основні принципи побудови системи діагностики регіонального розвитку

- система діагностики – це система безперервного аналізу змін у соціально-економічного розвитку регіонів, який базується на результатах всебічного моніторингу;
- система діагностики має охоплювати усі сфери життєдіяльності регіону у розрізі різних часових проміжків, що дає змогу виявляти довгострокові та короткострокові коливання у розвитку регіону;
- система діагностики має бути сформована на двох рівнях: експрес-діагностика, метою якої є виявлення проблем розвитку та фундаментальна діагностика, метою якої є визначення причин та загроз виникнення проблем у соціально-економічному розвитку регіону;
- експрес-діагностика має бути своєчасною та мати упереджуючі властивості, що може бути досягнуто побудовою системи випереджаючих або сигнальних індикаторів індивідуально для кожного регіону;
- експрес-діагностика має здійснюватися на постійні основі з формулювання висновків щомісяця по основних показниках соціально-економічного розвитку регіону та щокварталу по показниках, які узгоджуються з макроекономічними цілями розвитку;

9. Основні принципи побудови системи діагностики регіонального розвитку

- термін проведення експрес-діагностики має бути узгоджений з часом, необхідним на прийняття оперативних рішень, що забезпечується випереджаючими властивостями експрес-діагностики;
- фундаментальна діагностика має ґрунтуватися на дослідженні причинно-наслідкових зв'язків між соціально-економічними процесами у регіоні та у його взаємодії із зовнішнім середовищем;
- глибина фундаментальної діагностики залежить від умов розвитку конкретного регіону, його галузевої, соціальної, природничої специфіки тощо, а також має бути узгоджена з можливостями управління регіональним розвитком;
- фундаментальна діагностика має здійснюватися на постійній основі для виявлення нових тенденцій та причинно-наслідкових зв'язків у соціально-економічному розвитку регіону з фокусуванням на ключових проблемах, виявлених у ході експрес-діагностики.

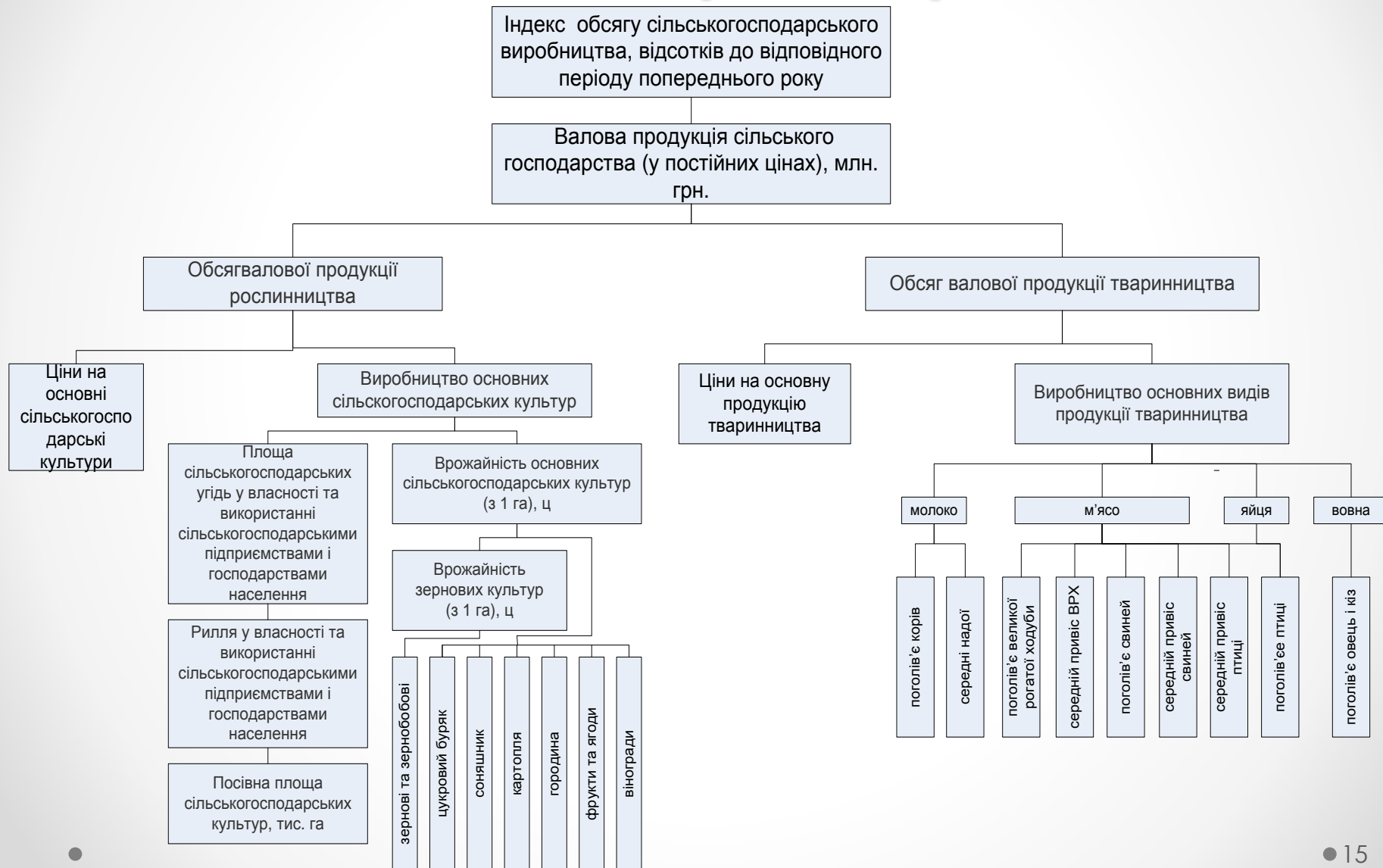
10. Рекомендації до системи діагностики регіонального розвитку

- виходячи з цілей двох видів діагностики, як інструментальні засоби слід рекомендувати для експрес-діагностики застосування методів короткострокового прогнозування, сигнального підходу, побудову випереджаючих індикаторів, застосування аналізу стійкості;
- у рамках фундаментальної діагностики доцільними є використання структурно-логічного аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, зокрема, VAR-моделей для виявлення причин виникнення проблем, імітаційного моделювання для визначення можливих сценаріїв розвитку та розв'язання проблем та вибору адекватних тактичних та стратегічних рішень.

10. Рекомендації до системи діагностики регіонального розвитку

- система діагностики має включати методику здійснення експрес-діагностики із переліком індикаторів діагностики, методів виявлення відхилень та власне базу даних індикаторів;
- методику фундаментальної діагностики із методами визначення напрямків поглибленого аналізу не тільки проблем, але й поточного функціонування регіону на основі результатів експрес-діагностики та врахування особливостей регіону, методи і моделі сценарного прогнозування та формування управлінських рішень.

11. Структура фундаментальної діагностики стану регіону на прикладі індикатора «Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва»

Висновки

- Аналіз використовуваних у вітчизняній та світовій практиці методів оцінки соціально-економічного розвитку регіонів показав, що більшість з них засновані на згортці тієї чи іншої множини часткових показників, що зумовлює їх недоліки: неможливість визначити, за рахунок яких зрушень у часткових показниках відбуваються ті чи інші зміни упорядкування об'єктів; якщо загальна ситуація погіршується, тобто показники усіх об'єктів погіршуються, то відносне положення об'єктів один від одного може й не змінюється, що призведе до того, що стан об'єкту буде розглядатися як найкращий, хоча він значно погіршився у часі.
- Системи показників, що застосовуються в Україні для оцінки соціально-економічного стану регіонів є недосконалими, оскільки не враховують галузеву специфіку економіки регіонів та пов'язані з цим сезонні коливання.
- Для удосконалення системи показників розвитку розроблено класифікацію показників оцінки соціально-економічного розвитку регіонів за критеріями часу і масштабу та визначено характеристики груп показників, що застосовуються для порівняння рівнів розвитку регіонів, які відбивають спрямованість показників, наявність бази порівняння, вплив сезонності, вплив надто відмінних даних, роздільну здатність та можливість прогнозування показника.
- Здійснене дослідження розподілу регіонів за показниками оцінки соціально-економічного розвитку регіонів дозволило стверджувати, що їхні форми та параметри змінюються з часом, проте по більшості показників соціально-економічного розвитку наявна диференціація регіонів та нерівномірність розвитку регіонів зберігається протягом дослідженого періоду.

Висновки

- Для визначення характеру соціально-економічних процесів, що відбуваються у регіонах розроблено критерії класифікації регіонів за стійкістю їхнього стану як за окремими показниками, так і по складовим у цілому та визначено класи абсолютно стійких, відносно стійких, нестійких регіонів та регіонів-аутсайдерів.
- Аналіз стійкості регіонів за даними 2010-2012 рр. у кварталному розрізі показав, що з розширенням часового проміжку аналізу регіони втрачають стійкість насамперед по показниках економічного та інвестиційно-інноваційного розвитку.
- Аналіз динаміки ключових показників Харківської області показав, що значення більшості показників економічного та соціально-демографічного розвитку області аналогічні середнім значенням по Україні, що надає можливість використовувати оперативні дані області для оцінки компонент соціально-економічного розвитку країни в цілому.
- На основі проведеної оцінки стійкості соціально-економічного розвитку регіонів розроблено методичний підхід до побудови системи діагностики проблем соціально-економічного розвитку регіонів, який передбачає, що система діагностики має бути сформована на двох рівнях: експрес-діагностика, метою якої є виявлення проблем розвитку та фундаментальна діагностика, метою якої є визначення причин та загроз виникнення проблем у соціально-економічному розвитку регіону з урахуванням галузевої специфіки регіонів та підприємств, які здійснюють господарську діяльність в регіоні.

Впровадження

- Департамент економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації, довідка №10-23-4/2863 від 27.12.2013

ПУБЛІКАЦІЇ

1. Антоненко С.В. Правова основа податково-бюджетних відносин між центром та регіонами // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики. 23 – 24 травня 2013 року. – Режим доступу: http://konfecon.com.ua/files/may_2013/1_1_antonenko.pdf
2. Бєлікова Н. В. Методичний підхід до визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку регіонів країни // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник / [за ред. І. Г. Ткачук]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. – Вип. 9. – Т.2. – С. 224-229.
3. Полякова О.Ю. Проблеми імітаційного моделювання розвитку регіонів // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики. 23 – 24 травня 2013 року. – Режим доступу: http://konfecon.com.ua/files/may_2013/2_23_polakova.pdf
4. Полякова О.Ю., Шликова В.О. Визначення впливу інноваційної складової на функціонування галузей промисловості Харківської області // Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції "Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки", Донецьк: Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2013. – С. 295-297.
5. Ярошенко І.В. Государственная политика в сфере развития депрессивных регионов (Налогово-бюджетные аспекты регионального развития: Монография: Иванов Ю.Б., Майбуров И.А., Иванова О. ., Ярошенко И.В. и др., под общ. ред. Ю. Б. Иванова. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2013. – 344 с., п.1.4. С.45-58).

Контактна інформація

- Веб-сайт : ndc-ipr.org
- Тел./факс: +38 (057) 705 02 67
- e-mail: ndc_ipr@ukr.net